

V.l.n.r.: Petra, Jan en Tjeerd

Top Compost Dronten Composteren als levenswerk

Bruno van der Dussen

Begin maart vertelde Tjeerd Elzinga op één van de regiodagen in Dronten voor bd-boeren over de wijze van composteren, zoals hij dat op zijn bedrijf Top Compost doet. Naderhand sprak de redactie met hem. Aanleiding was ook het artikel van Jan Saal in Dynamisch Perspectief (2002, nr. 5), waarin hij vertelde over zijn ervaringen met het composteren. 'Van gangbare, bio, bd-boer tot eigenaar composteringsbedrijf', zo zou in het kort de levensloop van Tjeerd Elzinga te beschrijven zijn. Achterin het bedrijventerrein aan de Platinastraat (een zijstraat van de Bronsweg) in Lelystad ligt zijn bedrijf Top Compost. Daar vertelt Tjeerd over zijn leven en z'n levenswerk.

"In 1976 moest het oorspronkelijke bedrijf van mijn vader in de NO-polder wijken voor de bouw van een rondweg. Hij kon een stuk land van 60 ha krijgen in de polder in de buurt van Harderwijk. Daar verbouwde hij aardappelen, bieten, tarwe en uien, zoals hij dat al vele jaren lang op zijn oorspronkelijke bedrijf had gedaan." Dat was het tijdstip waarop vader Elzinga tegen z'n zoon Tjeerd zei dat hij maar in het bedrijf moest komen werken. "M'n vader vond dat ik lang genoeg de wereld had verkend. Ik woonde in die tijd namelijk in Amerika waar ik van alles heb gedaan, maar voornamelijk van het leven heb genoten."

Tjeerd werkte nog 5 jaar met zijn vader in maatschap. Toen zijn vader 67 jaar was, nam hij het bedrijf in 1983 over.

Toch beviel dat gangbare boeren Tjeerd eigenlijk niet. "Ik had in het begin een halve liter mcpa (bestrijdingsmiddel, red.) nodig om m'n distels kwijt te raken. Een paar jaar later had ik anderhalve liter nodig om distels te verwijderen. Dat beviel me niet. Zo liep ik tegen meer dingen aan, totdat ik tot het besef kwam dat we op deze manier in de landbouw op een doodlopende weg zitten. Via onder andere Lex Kruit zag ik hoe biologische landbouw werkte. Dat was voor mij de oplossing. In 1989 zijn we omgeschakeld naar biologische-dynamische landbouw, want dat was in die tijd eigenlijk nog de enige vorm van georganiseerde biologische landbouw. Met dertien biologisch-dynamische boeren hebben we indertijd Nautilus opgericht, dat gaf wat zekerheid over de afzet van onze producten."

In die tijd bouwde Tjeerd nog een stal om stieren die hij van andere bd-veehouders betrof af te mesten en om zodoende eigen mest voor het land te krijgen. "Maar ik wilde eigenlijk wat meer met de mest gaan doen. Want als je mest in de grond stopt, vraagt het stikstof om te verteren, terwijl op de zware grond in de polder juist stikstof nodig is. Vooral omdat de grond langer koud blijft dan elders en de planten stikstof nodig hebben voor de eerste aanzet."

Composteren

Via Thieu Verdonschot, de akkerbouwer op Warmonderhof, hoorde Tjeerd dat in Oostenrijk de familie Lübke mest composteerde. "Drie weken later zaten we in Oostenrijk en zagen daar machines om grote hoeveelheden mest en groenafval te composteren. In 1983 hebben we zelf een machine gemaakt waar compost mee omgezet kan worden. Dat was een redelijk succes. Zo is het eigenlijk begonnen: met wat mest en wat groenafval van de gemeente. Ik heb diverse cursussen gevolgd en mag me nu compostmeester noemen."

In die tijd kreeg Tjeerd last van een versleten knie. Het werk op het land werd daardoor steeds moeilijker. "Ik kon toen de boerderij van Henk Engels kopen, die zelf met z'n bedrijf naar Friesland verhuisde en verkocht mijn boerderij. De 20 ha die ik overhield, verbouwde ik samen met Paul van Stipthout. Door een versleten knie kon ik eigenlijk niet meer op het

land werken. Mijn belangstelling ging definitief uit naar het composteren. Daar had ik een stuk grond voor nodig. Na veel overleg en diverse mogelijkheden te hebben bekeken kon ik uiteindelijk op het industrieterrein bij de Bronsweg 2,4 ha kopen. Al met al heeft dat bijna 4 jaar geduurd. Gedurende die tijd heb ik gewerkt als mestcoördinator.”

Tjeerd had inmiddels z'n hart verpand aan de compost. Op z'n tuinbouwbedrijf werd alleen maar compost verwerkt, geen 'rauwe' mest meer.

“Dat deed Paul van Stiphout ook op mijn land en ook de andere boeren aan wie ik m'n land verhuurde. Zij gebruikten allemaal mijn compost.”

“Na het overlijden van Paul van Stiphout veranderde er veel. Ondanks een nieuwe knie kon ik definitief geen zwaar werk meer op het land doen. Sinds die tijd huurt Lex Kruit het hele land, terwijl de twintig paarden die ik op stal heb door iemand anders verzorgd worden.”

Pfeiffer

“Ik leg mij nu geheel toe op de compost. Ik kom daardoor veel in contact met onderzoekers van het Louis Bolk Instituut en uit “Wageningen”. Dankzij de familie Lübke uit Oostenrijk weet ik nu het een en ander over composteren. Ik ben dan ook enorm blij dat zij de onderzoeken en proeven die Pfeiffer voor en ook nog na 1940 heeft gedaan in Amerika op het gebied van composteren verder hebben ontwikkeld. Gelukkig is er steeds meer belangstelling voor het composteren.”

Top Compost

“Ik probeer een product op de markt te brengen waar we achter kunnen staan. Dat doen we met z'n drieën. Jan werkt buiten op het terrein en Petra op kantoor. We vormen samen een hecht sociaal team.”

“We leveren nu 4.500 ton compost per jaar, dat is ongeveer 7000 m³. Dat gaat naar biologische tuinders en naar particulieren.”

Er worden drie verschillende soorten compost gemaakt:

- Structuurcompost: Die wordt gemaakt van hout en gras (uit natuurgebieden) en wordt veel gebruikt voor structuurverbetering van de grond.
- Bemestingscompost: gemaakt van hout, gras (uit natuurgebieden) en 25% potstalmest en is geschikt voor bemesting van planten.
- Mestcompost: Deze wordt gemaakt van paardenmest, gras (uit natuurgebieden) en agrarische producten zoals uiensoortersel, appels, houtkrullen, enz. Dit is een compost voor volleveldsbewerking in de herfst voor het ploegen.

Alle composten zijn op wens van de klant te mengen met Bentoniet of lavameel.

“En dat is nog niet alles”, zegt Tjeerd, “we leveren ook humusaarde, humusmix, bosstrooisel, et cetera. Sinds begin dit jaar leveren we ook een soort compost aan ECO-STYLE, met Eko keurmerk. Dat heeft wel heel wat voeten in de aarde gehad, met heel wat overleg en onderzoek. Nu liggen in ongeveer 1000 tuincentra en dergelijke winkels zakken biologische compost van mij onder de naam ECO STYLE.”

Het bedrijf heeft tevens een grote vrachtauto waar compost met behulp van slangen op een bepaalde plek, bijvoorbeeld in kassen, naar toe geblazen kan worden. Maar ook houtsnippers evt. vermengd met compost of zelfs grind. “De vrachtauto zit in een aparte BV. Dat doe ik samen met een plaatselijk transportbedrijf. De chauffeur rijdt ongeveer 5 dagen per week met de vrachtauto en Gerio Overweg doet acquisitiewerk voor Top Compost. Die samenwerking bevalt prima.”

Compost van mest

Vanuit z'n periode als mestcoördinator voor de biologische landbouw kent Tjeerd bijna alle biologische veehouderijen. Aan mest weet hij bijna altijd wel te komen. Ook al wordt dat tegenwoordig steeds moeilijker. Elke veehouder heeft middels de Minas een zgn. mestcontract met een koppelbedrijf, een akkerbouwbedrijf. “Maar ik krijg ook hout, restafval van uien, witlof, prei, paardenmest, enz. enz. Dat kan allemaal gebruikt worden om te composteren. Maar alles wat binnenkomt moet aan de norm van zeer schoon voldoen. 75% van de binnenkomende producten heeft een Eko-certificaat, de resterende 25% mag gangbaar zijn mits ze schoon zijn van zware metalen. Top Compost heeft dan ook een Skal-certificaat.

Het ene composteringsbedrijf gebruikt mest om te composteren. Het andere niet. Wat is het verschil?

Tjeerd: “Dat hangt voornamelijk af van de vergunning die je hebt aangevraagd. Ik heb van het begin af vrij veel mest gebruikt, daar is m'n vergunning ook op gebaseerd. Andere composteringsbedrijven composteren voornamelijk groenafval en hebben geen vergunning voor het gebruik van mest voor hun composteringsproces. Top Compost is één van de twee composteringsbedrijven in Nederland die mest in mogen nemen.”

Op het bedrijf liggen hoge composthopen. Worden die niet verkocht?

“Die zijn van eind vorig jaar en worden dit jaar verkocht. In de wintermaanden gaat het composteren wat moeilijker. Voor een goed composteringsproces moet de temperatuur in de compoststap ca. 60°-70° zijn. Door de vorst zakt de temperatuur in de compost naar 20° en kan dus niet omgezet worden. Vanaf half december stoppen we met composteren, in het voorjaar beginnen we weer compoststapen te maken. Alle compost die op hoge bulten ligt is klaar. Die wordt alleen nog gezeefd.”

100% biologische mest en compost?

Er is in feite toch te weinig biologische mest voor de biologische akkerbouwbedrijven?

Tjeerd: “Als je de benodigde hoeveelheid mest deelt op het aantal telers is maar 40 -50% van die mest beschikbaar als biologische mest. Er is dus biologische mest te kort. Maar wat blijkt? In de gangbare mest zit ten genetisch gemanipuleerde soja-producten en mais. Moet je dan als

biologische landbouw je er op voor laten staan dat biologische landbouw vrij is van gentech producten? Stel je voor dat er straks bij proeven van biologische producten genetisch gemanipuleerde stoffen in worden aangetroffen. Nu, dan kun je wel inpakken!”

Tjeerd heeft een oplossing voor dit probleem. “Gebruik in plaats van gangbare mest, biologische compost. In compost zijn de nutriënten namelijk gebonden. Van de minas-wetgeving mag je maar 170 kg stikstof per ha strooien en 110 kg fosfaat. Maar als je mest uitrijdt op het land is gemiddeld maar 50-60% van de aanwezige stikstof en fosfaat beschikbaar voor de plant, de resterende 40-50% wordt uitgespoeld in het slotwater of verdampt.

De boeren willen 100% mest toe dienen, maar van de toegestane 172 kg stikstof komt slechts 100 kg bij de plant terecht. Op zand- en veengronden is 100 kg stikstof veel te weinig. Biologische boeren kopen dan geperste kippenmest korrels. Alsof die niet verdampen of wegspoelen. Bovendien kost dat nogal wat. Waarom gebruikt men geen biologische compost”, vraagt Tjeerd zich af, “als je dezelfde hoeveelheid compost gebruikt als mest dan blijft er veel meer stikstof beschikbaar voor de plant. Stikstof en fosfaat zijn in de compost gebonden en kunnen niet uitspoelen. In plaats van dezelfde hoeveelheid compost kan je ook minder compost gebruiken om hetzelfde effect te krijgen als die 170 kg. Je kan met compost dus veel zuiniger omgaan dan met mest. En dat scheelt weer in de aanschafprijs.”

Een ander voordeel van compost is volgens Tjeerd de aanwezigheid van bacteriën. “Met bacteriën stimuleer je het bodemleven. Maar er moet wel zuurstof in de grond zitten. Met die grote zware machines van te-

genwoordig wordt alle zuurstof uit de grond geperst.” Maar met de mest van tegenwoordig is er een ander probleem, merkt Tjeerd op. “Die mest is kwalitatief lang zo goed niet meer als de mest van vroeger. Vroeger werd de mesthoop regelmatig met de hand omgezet. Tegenwoordig komt een grote grijper die grote brokken mest omzet. Maar dat heeft niet hetzelfde effect zoals men dat vroeger deed. Nu gaat de mest rotten. Daar wordt de grond niet beter van.”

“Het lijkt wel alsof ik in m’n eigen straatje praat”, verzucht Tjeerd, “maar ik kan het voldoende onderbouwen. Ik heb tegen de BD-Vereniging gezegd dat het gebruik van biologische mest en compost eigenlijk voor 100% verplicht gesteld zou moeten worden. De mogelijkheden zijn er om 100% biologische input voor je bedrijf te realiseren, met nauwelijks enige meerkosten!”

Demeter-compost?

Skal heeft normen voor meststoffen en bodemverbeterende middelen. Demeter Internationaal heeft dergelijke normen nog niet. “Als ik bij de BD-Vereniging vertel dat ik Demeter-compost wil maken en het Demeter-merk wil voeren, zal dat een probleem zijn. De BD-Vereniging heeft namelijk geen normen waaraan ik moet voldoen. Thuis op de boerderij gebruikte ik de Demeter-preparaten. Maar hier op het bedrijf heb ik dat nog niet overwogen. Ik ben eigenlijk allang blij dat ik aan de biologische norm van de Skal kan voldoen. Als zogenaamd input-bedrijf moet alles wat binnenkomt gecontroleerd worden of het aan de Skal-norm voldoet. Als dat het geval is, krijg je een certificaat. Als je het product op de markt brengt, moet het ook weer aan bepaalde normen voldoen.

EM, Effectieve Micro organismen

Onlangs verscheen in het tijdschrift Ode een uitgebreid artikel over EM (effectieve micro organismen) en een zekere "professor" Higa. EM werd aangeprezen als de oplossing voor de landbouw. Hogere opbrengsten, betere kwaliteit van de bodem en van de producten, enz. Als we Tjeerd daar naar vragen trekt hij een bedenkelijk gezicht. Hij vertelt hoe hij indertijd zelf samen met Jaap Bakker Agriton (landbouwkundig adviesbureau in Groningen, red.) hebben gevraagd om mee te doen de effectieve micro organismen die uit Japan ingevoerd werden in de markt te zetten. "Agriton is een bedrijf dat al veel contacten met boeren had en al met micro-organismen bezig was. Na verloop van tijd heeft Agriton de productie en verkoop van EM helemaal naar zich toegetrokken. Dat is toen niet helemaal op de manier gegaan zoals je dat zou verwachten." Toch blijkt er een merkwaardig staartje aan het verhaal te zitten. Op een gegeven moment komen Tjeerd en Henk Jan er achter dat de EM die door Agriton op de markt wordt gebracht niet uit de oorspronkelijke fabriek in Japan komt, maar door een zogenaamde prof. Higa gemaakt wordt die ooit eens stage liep op het bedrijf waar de oorspronkelijke EM vandaan komt. "Prof." Higa draaide er anderhalf jaar de bak voor in voor het namaken van EM.

"Henk Jan Bakker brengt via z'n bedrijf Green Balance de oorspronkelijke EM op de markt. Dat bacterie-preparaat sproeien wij over de compoststruggen als die voor de derde keer worden omgezet. Het voordeel van ons bacterie-preparaat is dat er een bacterie in zit die zuurstof aanmaakt in zuurstofloze omstandigheden. Zuurstof is een voeding voor de andere bacteriën, die zich in de compost verder kunnen ontwikkelen. Door de aanwezigheid van deze bacterie hoeven de compoststruggen minder vaak omgezet te worden. Dat scheelt flink in de hoeveelheid werk."

Tjeerd zet wel wat vraagtekens bij het verhaal in Ode. "Het wordt niet voldoende onderbouwd. Het is natuurlijk vrij gemakkelijk om te zeggen dat je een opbrengstverhoging krijgt van 20%. Het hangt er dan wel vanaf ten opzichte van welke grond. Met andere maatregelen was dat wellicht ook gelukt."

Economie

"Composteren is in de biologische landbouw nog lang geen gemeengoed. Ik word dan ook als een aparte gast gezien", zegt Tjeerd, terwijl hij er een gezicht bij trekt van wie kan me wat maken. "Biologische boeren vinden zichzelf al snel heel goed. Ze gebruiken geen kunstmest en geen bestrijdingsmiddelen. Dat alleen geeft hun het recht biologisch te zijn. Onzin, zeg ik. Dat is pas het begin als biologische boer. Want daar komt een heel traject achteraan: bodemleven, met de bodem bezig zijn en vooral de bodem voeden, daar gaat het om, niet de plant voeden. Bacteriën voeden, dan ontstaat pas gezond plantenleven. Maar er wordt nog steeds met drijfmest gewerkt, want dat is goedkoper! Natuurlijk is

biologische landbouw ook een economisch verhaal, maar in het economische verhaal zul je als biologische boer keuzes moeten maken. Maar Als je daar geen boodschap aan hebt en op de grens loopt van biologisch en gangbaar en je gebruikt bijvoorbeeld 50% drijfmest, dan vraag ik me af waar je als biologische boer mee bezig bent. En dat geldt in nog veel sterkere mate voor de biologisch-dynamische boer. Die moet voor zijn werk staan. Die heeft gekozen voor iets extra's. Dat moet je dan ook uitvoeren."

Albert Heijn

"Natuurlijk moet het economisch plaatje kloppen. En daar wringt eigenlijk te schoen. Sinds Albert Heijn biologische producten verkoopt, is prijsvorming nog moeilijker geworden. Albert Heijn en natuurlijk ook al die andere grootwinkelbedrijven zeggen gewoon: Nautilus wij willen zoveel ton wortelen, zoveel uien, prei, enz en daar willen we zoveel voor betalen. Nee? Dan gaan we ergens anders kijken zegt Albert Heijn dan. Ook al zou het elders misschien toch iets duurder zijn, zij zullen de boer wel even laten zien dat zij de inkoop bepalen. Met Odin is het gelukkig heel anders gesteld. Daar zit een filosofie achter. Odin en de boer zijn heel nauw met elkaar verbonden. Albert Heijn heeft geen binding met de boer. Dat vinden ze alleen maar lastig, want die boer wil altijd iets meer hebben dan Albert Heijn in gedachten heeft. Eigenlijk wordt er teveel gangbaar gedacht in de handel, de invloed van het gangbare circuit is nog veel te groot."

Levende bodem

Aan het eind van het gesprek komt het artikel van Jan Saal Levende bodem of bodemleven ter sprake (zie Dynamisch Perspectief 2002, nr 5). "Ik denk dat we met de BD-Vereniging eens moeten praten om te bezien aan wat voor normen Demeter-compost zou moeten voldoen en of zoiets in de praktijk haalbaar is." Maar één ding staat voor Tjeerd vast: er zou bij de boeren maar ook in het algemeen veel meer besef moeten komen over het belang van een levende, vruchtbare bodem. "Dat zou bijvoorbeeld aangetoond kunnen worden middels chroma's. Als boeren bij me komen om grondmonsters te laten testen, vraag ik ook altijd een grondmonster van hun moestuin. Dan zien ze het verschil tussen de grond waar ze met grote machines over rijden en drijfmest gebruiken en de grond van hun moestuin. Dan zien ze dat hun moestuin een heel ander bacterieleven heeft en dat er veel meer zuurstof in de bodem zit. Natuurlijk kan je van je land geen moestuin maken, maar je kunt er wel wat aan doen." ■

Top Compost
Tjeerd Elzinga
Platinastraat 26
8211 AR Lelystad
Aantal medewerker: drie
Productie: 7000 m³ compost per jaar
Tel. 0320-213941
e-mail:
bio@topcompost.nl
www.topcompost.nl